

SARS yi hlamusela timhaka mayelana na vakuteteri swa mabulu

5 Ndzati 2025 – Vukorhokeri bya Xibalo bya Afrika-Dzonga (SARS) byi lemukile vuxokoxoko lebyi hangalakaka eka vaaki mayelana na mbhariso wa vakuceteri eka swiyenge swa mabulu. SARS yi tsakela ku hlamusela xiyimo xa yona mayelana na nkhetekanyo lowu. Xileriso xa SARS xa xinawu i ku hlengeleta xibalo hinkwaxo lexi kolotiwaka mfumo, ku antswisa vulandzelelanawu bya xibalo, no fambisa nxaviselano lowu nga enawini.

SARS yi phakela xileriso lexi hi ku tirhisa xikongomelo xa yona xa qhinga ku xo hluvukisa no lawula sisiteme ya Khasitomo leswi seketeriweke hi vulandzelelanawu hi ntsakelo. Hi nhlokomhaka, thiyori ya vulandzelelanawu ya SARS yi seketeriwa hi nkumbetelo wa leswaku vahakelaxibalo hinkwavo va tshembekile no lava ku pfunetiwa ku landzelela swiboho swa vona.

Ku pfuna vahakelaxibalo vo tshembeka lava lavaka ku landzelerisa, SARS yi:

1. Nyika nhlamuselo na ntshembho eka vahakelaxibalo na vaxavisi mayelana na swiboho swa vona swa xibalo.
2. Endla swi olova eka vahakelaxibalo na vaxavisi ku landzelela.

SARS ya swi tiva leswaku swilaveko swa vahakelaxibalo hinkwavo a swi fani. SARS yi lulamisiwile ku ya hi swiphemu, leswi kotisaka nhlango ku tirhela swilaveko swa vahakelaxibalo vo hambanahambana. Ku ringanisa vuxiphemu lebyi i ntirhiso wa hina wa switiviwa ku seketela matshalatshala mo entisa ndhavuko wa vulandzelelanawu hi ntsakelo loko hi le tlhelo ku lawuriwa mixungeto.

SARS yi le ku ndlandlamuxeni ka modele wa yona wa vuxiphemu. SARS yi tekela enhlokweni vahakelaxibalo va ntolovelu (lava katsaka vahakelaxibalo lava nga na malinghena yin'we mitlheriso yo olova); Mabindzu Lamakulu na Misava; Vanhu va Switsutsu, Mihlangano yo Vuyerisa Vaaki; Tienthithi to Duma na leti Yelanaka na Tona; Vativi va swa Xibalo; na Vathori.

Miengetelo ya sweswinyana eka modele wa xiphemu lexi i Mfumo wa Xifundzakulu na Rixaka, Vakuceteri eka Swiyenge swa Mabulu; na Ikonomi ya Ntholo wa Nkarhi wo Koma. Xiphemu xa vakuceteri eka swiyenge swa mabulu xi katsa van'wamabindzu va ximanguvalawa, lava nga tlawahatiwaka tanihi van'wabindzuyexe kumbe van'waticontiraka lava tiyimeleke. Lava i vanhu lava nga ni vutivi mayelana na thekinoloji lava voneke xiphemu xa nkoka eka makete ku nyika nyiketo wo angarhela lowu tlakusaka valandzeri va vona eka swiphemu swa mabulu. Loko ku fambisiwa xiphemu lexi, SARS yi ta tirhana na xiyimo xin'wana na xin'wana kheyisi ku ya hi kheyisi ku ya hi swiangi swa xibalo xa malinghena ya sweswi. Tin'wana ta tikheyisi leti ti nga wela hi ku angarhela eka nkhetekanyo wa muhakelaxibalo wa nkarhinyana.

Eka xiphemu xihi na xihi, SARS yi na modele wa nghenelelo lowu goza ro sungula ku nga ku nyika nhlamuselo na ntiyisiso no endla swi olova eka vahakelaxibalo ku landzelela. Hi tirha na, na hi ku tirhisa vakhumbheki na vatirhisani ku phakela xileriso xa SARS. Xivumbeko xa xiphemu lexi xi ta tirhela ngopfungopfu ntlawa lowu wa vahakelaxibalo no

tiyisisa vulandzelelanawu. Eka ntlawa lowu, lemukiso mayelana na swiboho swa munhu swa xibalo wu na nkoka.

Ku ya hi swiphemu swintshwa, swo fana na ikhonomi ya vakuceteri eka swiyenge swa mabulu, SARS yi twisisa leswaku mapfumba ma vubindzurisi bya ndhavuko ma endliwa xidijitali hi ndlela yo engeteleka hi ku tirhisa tithekinoloji ta vutlhari. SARS yi kuma ko tala leswaku mipimanyeto yo tala ya vubindzurisi yi thola vanhu eka swiyenge swa mabulu ku lomba swifaniso swa vona eka tipulatifomo ta xidijitali. Leswi i ntshunelo ku suka eka tindlu ta vubindzurisi leti hluvukeke ku ya eka vanhu lava nga na valandzeri vo hlaya. Tanihileswi nhlanganiso wa maxavelo eka vubindzurisi wu cincaka ku hlamula mitshunelo leyi, SARS yi tlhela yi tekelela mapfumba ma yona ma vulandzelelanawu na dyondzo. Handle ka nkaneto, migingiriko ya dijithayizexini no landzelela ikhonomi yi yi cincile swinene misava ya ntirho, naswona ikhonomi ya ntholo wa nkarhi wo koma na avelano swi na nkoka mayelana na xiyimo lexi.

Swiangi swa xibalo swi kumisisiwa hi malinghena leyi hlamuseriweke eka Xiyenge xa 1 xa Nawu wa Xibalo xa Malinghena, 58 wa 1962 (ITA). Switiviwa swa vandla ra vunharhu swi tlanga xiave xa nkoka laha muhakelaxibalo un'wana na un'wana a averiwaka ku ya hi xiangi xa malinghena. Swi fanele swi tiyisisiwa leswaku ku ta tshama ku ri xiboho xa xinawu xa mukuceteri eka swiyenge swa mabulu ku tivisa malinghena hinkwayo leyi amukeriweke.

Mpaluxo hinkwawo hi ntsakelo wu na nkoka. Swi nga khathaleki leswaku vakuceteri eka swiyenge swa mabulu va hakeriwa njhani - hambani swi humelerisiwa, vukorhokeri, kumbe marendzo - hinkwaswo leswi swi tekiwa tanihi malinghena (ITA) naswona swi fanele ku hakerisiwa xibalo hi ndlela leyi faneleke. Hi ku fambisana na thiyori ya hina ya vulandzelelanawu, SARS yi tshemba leswaku vahakelaxibalo va tshembekile: loko va tiva no tiyisisiwa hi swiboho swa vona, va landzelela hi ntsakelo. SARS yi tshemba leswaku vakuceteri eka swiyenge swa mabulu va ta tivisa hi ndlela yo tshembeka loko va dyondzisiwile kahle. Mayelana na mhaka leyi, SARS yi lulamisile swi humelerisiwa na tivhidiyo ku pfuna vahakelaxibalo ku fikelela swiboho swa vona. SARS yi kongomisile eka ku endla swo tala ku ya hi mfikelelo wa vanhu na dyondzo. Yi ta tlhela yi nyiketa tiseminara na webinar ku katsa na milawu ku dyondzisa vahakelaxibalo mayelana na swiboho swa vona.

Hambileswi xiphemu xa vakuceteri eka swiyenge swa mabulu xi nga na mahlanguti ma xona, a xi hambanangi na swiphemu swin'wana swa vahakelaxibalo leswaku eka malinghena leyi horiweke yi fanele yi paluxiwa no hakerisiwa xibalo. Ntirho wa le tlhelo wu yelana na swona. Vaaki lava tirhaka tanihi vakuceteri eka swiyenge swa mabulu va hlohloteriwa ku tivisa malinghena leyi va yi kumeke eka ntirhisano wa mifungo, vundzeni lebyi hakeleriweke, vubindzurisi bya xirhohato, hambiloko ku ve va hakeriwile hi mali, swi humelerisiwa, kumbe vukorhokeri. Vahakelaxibalo lava, ku fana na van'wana hinkwawo, va endla ngenisoxandla wa nkoka eka rihanyo ra tiko ra hina na xidemokirasi xa rona.

Edward Kieswetter, Khomixinara wa SARS, u vurile leswaku "SARS yi languterile ku tirha na xiphemu lexi ku nyika nhlamuselo na tshembho, kambe xi tlhela xi va nyika ntokoto wa muhakelaxibalo wo rhelela". U tshikelerile leswaku "SARS yi tiyimiserile swinene ku pfuneta vahakelaxibalo lava tshembekeke ku landzelela swiboho swa vona swa xibalo. Ndzi tsundzuxa vakuceteri eka swiyenge swa mabulu ku hlayisa tlhelo ra vona ra vutihlamuleri".

Ku kuma vuxokoxoko hi xitalo, u komberiwa ku tihlanganisa na SARSMedia@sars.gov.za.

MAKUMU